

УДК 657.422:336

МЕТОДИКА ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Яцик Т.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто підходи до трактування обліково-економічної сутності криптовалюти як особливого виду електронних грошей, особливості її функціонування та облікового відображення в Україні. Досліджено інформаційне та нормативно-правове забезпечення фінансового обліку електронних грошей, зокрема криптовалюти. На основі систематизації публікацій з питань функціонування електронних грошей, виявлено основні проблемні питання теоретичного та практичного характеру, які виникають у бухгалтерському обліку під час відображення операцій з наявності та руху криптовалюти, що сприятиме розробці комплексного обліково-інформаційного забезпечення функціонування криптовалюти в Україні.

Ключові слова: грошові кошти, електронні гроші, криптовалюта, Біткоїн, фінансовий облік електронних грошей.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток комп'ютерних технологій та швидкі темпи глобалізації економіки призвели до збільшення грошових потоків в електронній комерції, так обсяги операцій з електронними грошима щорічно збільшуються. Відповідно до вітчизняних авторів Україна увійшла у топ-10 країн за кількістю користувачів Біткоїн та має активну спільноту користувачів криптовалюти. Слід зазначити, що початок 2017 року в Україні відзначився продовженням затяжної економічної та геополітичної кризи, зростанням темпів інфляції, націоналізацією ПриватБанку, тощо. Крім того, 4 січня 2017 року набули чинності зміни до постанови Правління НБУ від 6 червня 2013 року № 210 «Про встановлення граничної суми готівкових розрахунків». Так, ліміт на проведення готівкових розрахунків фізичними особами знизився втричі – зі 150 000 гривень до 50 000 гривень.

Таким чином, відбувається подальше скорочення готівкової валюти поза банками на тлі підвищення політичної напруженості, посилення девальваційного тиску на гривню та значної фіскальної експансії наприкінці 2016 року, у той час, як обсяги безготівкових операцій лише зростають [7]. Так, станом на 01.01.2017 у готівковому обігу країни перебувало готівки на загальну суму 341.1 млрд. грн., що є на 8% менше ніж на початок 2016 року.

Розвинуті країни знижують рівень використання готівки, що сприяє росту економіки, підвищує рівень прозорості та спонукає до активного розвитку сучасних сервісів та технологій. У зв'язку з цим актуальним стає дослідження питання фінансового обліку криптовалюти, як особливого виду електронних грошей в системі управління фінансовими ресурсами підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в розробку теоретичних основ та підходів до проблеми сутності електронних грошей здійснили науковці економічної теорії, такі як: Базилевич В. Д., Баластрик Л. О., Варналій З. С., Лютий І. М. та інші.

Розробкою фундаментальних питань щодо методологічних підходів фінансового обліку, фінансової звітності та економічного аналізу гро-

шових коштів, зокрема електронних грошей займалися такі вітчизняні вчені, як: Бутинець Ф. Ф., Голов С. В., Гура Н. О., Голубничка Г. П., Засадний Б. А., Дорош Н. І., Дрозд І. К., Ловінська Л. Г., Мних С. В., Мельник Т. Г., Молот Т. В., Петрик О. А., Сопко В. В., Феценко С. А., Швець В. Г., Шевчук В. О., Шарманська В. М. та ін.

Вагомий внесок у дослідження криптовалюти як особливого виду електронних грошей здійснили також зарубіжні дослідники: Бекмен Д., Блейк Д., Бірмен Х., Бріггем Е., Велш Г., Вуд Ф., Деланей П., Метью М. Р., Матвеев А. А., Нідлз Б., Хендріксена Е. С., Феленштейн С. та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість науковців в основному розглядають сутність електронних грошей та технічні аспекти їх обігу, але одностороннє досліджування цього об'єкту обліку із позицій опису технічної моделі функціонування не дозволяє дослідити методика фінансового обліку криптовалюти як виду електронних грошей. На сьогодні правовий статус криптовалюти в Україні залишається невизначеним. Незважаючи на це, Національний банк України активно вивчає досвід інших країн з метою врегулювання цих відносин в європейському та загальносвітовому контексті.

Застосування децентралізованих технологій планується і частково реалізується вже і на державному рівні: e-Auction 3.0, e-Vox, E-Ukraine. Невирішеним залишається і питання щодо оподаткування криптовалютних операцій. Зважаючи на відсутність будь-яких спеціальних норм до них застосовуються загальні правила оподаткування. Проблема полягає у правильному відображенні операцій з криптовалютою в системі бухгалтерського обліку. Таким чином, проблема фінансового обліку криптовалюти залишається невирішеною.

Метою статті є дослідження теоретичних та методичних основ фінансового обліку криптовалюти як особливого виду віртуальних грошей, а також розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення розвитку безготівкових розра-

хунків – один із пріоритетних напрямів розвитку фінансового ринку, визначений Комплексною програмою Національного банку України «Cashless economy» у листопаді 2016 року, і є складовою процесу євроінтеграції країни на основі міжнародних стандартів, концептуальних основ та Директив ЄС. Дослідження позитивних сторін впровадження європейських технологій у процес бухгалтерського обліку і фінансової звітності є багатоаспектними і проводяться багатьма авторами [8, с. 29; 9, с. 8; 10, с. 27; 11, с. 78]. Тому дії уряду та Національного банку України протягом 2016 року спрямовувалися на розширення сфери застосування безготівкових форм розрахунків та сприяння впровадженню в Україні безпечних і надійних платіжних систем.

Усе це призвело до підвищення динамічності бізнес-процесів, розширення каналів збуту та прискорення грошових потоків за рахунок використання мережі Інтернет та інформаційних технологій. На сьогоднішній день інноваційною є поява криптовалюти. Так, у ніч націоналізації ПриватБанку біржові обсяги купівлі криптовалюти збільшилися вдвічі, було встановлено новий рекорд виторгу біткойнів, який склав майже 2,3 млн грн за тиждень (рис. 1).

Поширення розрахунків у альтернативній безготівковій формі серед суб'єктів господарювання призводить до необхідності з'ясування сутності електронних грошей та методології фінансового обліку, що зумовлює актуальність дослідження.

У зв'язку з активним виходом вітчизняних суб'єктів господарювання на зовнішні ринки, зниженням бар'єрів щодо здійснення експортно-імпортних операцій з іншими країнами необхідним стало формування дієвої системи інформаційної підтримки відповідних бізнес-процесів на основі достовірної бухгалтерської інформації і дієвого контролю наявності та руху електро-

них грошей, яка формується з урахуванням їх нормативно-правового статусу для правильної ідентифікації операцій в бухгалтерському обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність обмежування таких категорій, як «гроші», «електронні гроші» та «криптовалюта».

С. Фішер, Р. Дорнбуш і Р. Шмалензі вважають ключовим моментом у визначенні грошей їх платіжну функцію: «Гроші – загально визначений засіб платежу, який приймається в обмін за товари і послуги, а також при оплаті боргів» [12, с. 56].

Базилевич В.Д. приводить наступне визначення грошових коштів «Грошові кошти – це засоби, які знаходяться в народному господарстві в готівковій і безготівковій формах і виконують функції засобів обігу, платежу і накопичення» [7, с. 145].

Особливим видом грошей є електронні гроші, вимоги, що регулюють випуск та використання електронних грошей в Україні, викладено у статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та Положенні про електронні гроші в Україні, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 № 481 (зі змінами і доповненнями) [2].

Таким чином, відповідно до статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

Разом цим, Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначено наступні особливості операцій з електронними грошима:

– випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк;

Weekly LocalBitcoins Volume (Ukrainian Hryvnia)
coin.dance

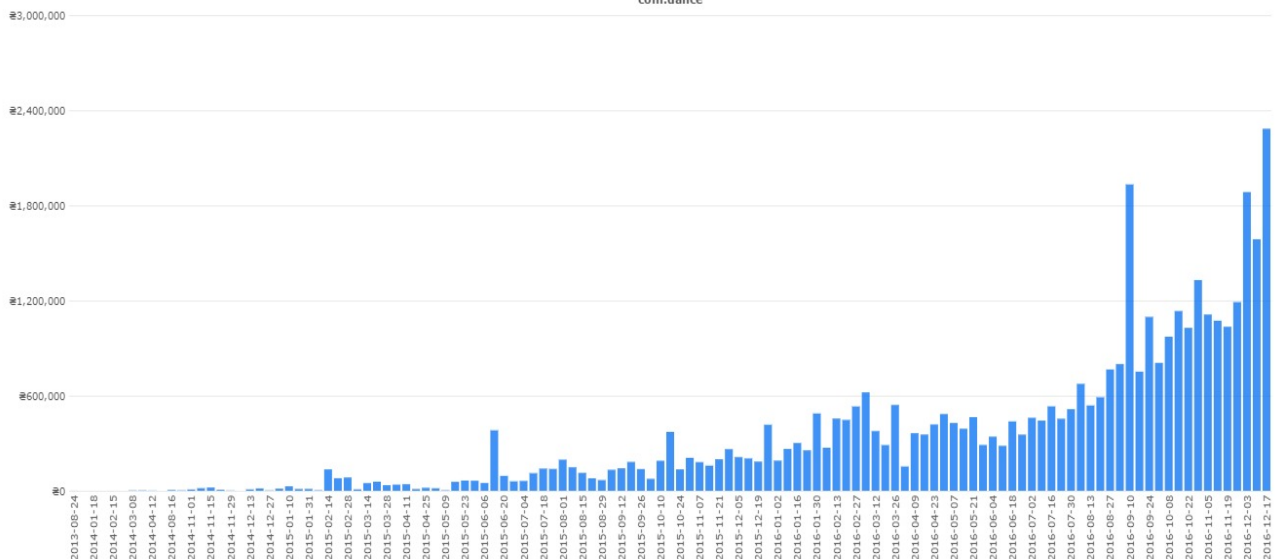

Рис. 1. Динаміка обсягів купівлі криптовалюти Bitcoins в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [5]

– випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти;

– банк має право випускати електронні гроші на суму, яка не перевищує суму отриманих ним грошових коштів;

– банк, що здійснює випуск електронних грошей, зобов'язаний погашати випущені ним електронні гроші на вимогу користувача;

– порядок здійснення операцій з електронними грошима та максимальна сума електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, визначаються Положенням про електронні гроші в Україні [3].

На сьогоднішній день Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено рахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» для обліку електронних грошей, проте, серед науковців є різні думки щодо відображення електронних грошей в бухгалтерському обліку, так: Легенчук С.Ф., Королюк Н.М. [8], пропонують використовувати рахунок 315 «Електронні гроші»; Нефьодов А. [6], пропонує електронні гроші обліковувати у складі дебіторської заборгованості на рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». Відповідно до аналізу праць вітчизняних та зарубіжних авторів доцільним буде використання рахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті».

В балансі підприємства вартість електронних грошей буде відображатись за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти».

Криптовалюта – (цифрова валюта) це особливий електронний платіжний засіб, курс якого підтримується тільки попитом та пропозицією. Такі електронні гроші не регулюються ні однієї з державних систем. Основною ознакою цифрової валюти є її децентралізація. Криптовалюта розосереджена в Мережі та не має централізованого управління [12].

На сьогодні існує декілька видів криптовалю: Bitcoin (BTC, біткоїн), Litecoin (LTC, лайткоїн), Peercoin (PPC, піркоїн), QuarkCoin (QRK, кварккоїн), Worldcoin (WDC, ворлдкоїн) та інші. Найбільш розповсюдженою криптовалютою у світі та в Україні є Bitcoin, так, динаміка обсягів купівлі криптовалюти Bitcoins в Україні за 2013–2017 роки відображена на рис.1.

На відміну від закордонної практики, в Україні фінансовий облік віртуальної валюти (криптовалюти) практично не досліджений. Керуючись Листом НБУ № 29-208/7288908.12.2014 щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Біткоїн» до операцій з торгівлі іноземною валютою ...» (далі Лист НБУ), згідно якого випуск віртуальної валюти Біткоїн не має будь-якого забезпечення і юридично зобов'язаних за даною валютою осіб, не контролюється державними органами влади жодної з країн [4].

Відповідно до Листа НБУ, Біткоїн в Україні є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. Діяльність з купівлі-продажу Біткоїн за долари США або іншу іноземну валюту має ознаки функціонування так званих «фінансових пірамід» і може свідчити про потенційну залученість у здійсненні сумнівних операцій відповідно до законодавства про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [4].

Фінансовий облік криптовалюти в Україні практично не досліджений. До операцій з криптовалютою в Україні застосовуються загальні правила оподаткування. Так, дохід фізичної особи, отриманий у вигляді цифрової валюти, оподатковується за стандартною ставкою 18%. Питання з оподаткуванням її податком на додану вартість є досить спірним, оскільки криптовалюта не визначена в якості товару на законодавчому рівні.

Не менш важливим прецедентом, що заслуговує уваги, є внесення Біткоїну в статутний капітал підприємства. Керуючись ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», що

Таблиця 1

Відображення в бухгалтерському обліку електронних грошей

№ п/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн.
1	Поповнення платіжної або мобільної смарт-карти (електронного гаманця або електронного чеку з поточного рахунку в національній валюті)	335	311	3500
2	Комісія за поповнення платіжної картки	92	333	8
3	Оплата сировини за допомогою електронного гаманця або електронного чека з платіжної картки підзвітною особою	372	335	1200
4	До первісної вартості придбаної електронними грошима сировини включається вартість без ПДВ	281	372	1000
5	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	372	200
6	У випадку, якщо здійснені підзвітною особою витрати не затверджені (відсутні, або неналежно оформлені документи), вона самостійно поповнює смарт-картку	335	372	1200
7	Оплата комісії за використання електронних грошей	92	335	5
8	Погашення електронних грошей шляхом перерахування залишку на поточний рахунок	311	335	1950

Джерело: складено автором за [11, с. 82]

Відображення в бухгалтерському обліку операцій з криптовалютою

№ п/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, тис. грн.
1	Відображена заборгованість учасника (засновника) за внесками до статутного капіталу.	46	40	175 000
2	Відображено внесок до статутного капіталу у вигляді нематеріального активу Біткоїн-гаманця.	127	46	175 000
3	Відображено у бухгалтерському обліку згенеровану криптовалюту власними інформаційно-технічними засобами.	425	127	2 000
4	Поповнення смарт-карти (електронного гаманця з поточного рахунку в національній валюті)	336	311	90 000
5	Комісія за поповнення платіжної картки	92	333	5 000
6	Оплата сировини за допомогою електронного гаманця	372	336	30 000
7	Купівля криптовалюти Біткоїн за електронні гроші.	127	336	25 000

Джерело: розроблено автором за даними [6]

дозволяє вносити в статутний капітал Товариства не тільки гроші і цінні папери, а й майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку. Отже, Біткоїн-гаманець можна внести на баланс підприємства в якості необоротного матеріального активу. Попередньо залучаючи оцінювача, який визначає вартість Біткоїну, ґрунтуючись на останніх даних криптовалютних бірж. Для відображення Біткоїн-гаманця як нематеріального активу доцільно використовувати рахунок 127 «Інші нематеріальні активи». Операції фінансового обліку операцій з криптовалютою відображено у таблиці 2.

Також криптовалюта може бути об'єктом інвестицій, так використовуючи електронний гаманець можна стати повноправним учасником біржі. Оскільки немає емісійних центрів криптовалюти, немає комісій за перекази між гаманцями, кожен гаманець можна вважати окремим банком. Іншим аспектом бухгалтерського обліку є відображення у фінансовому обліку власно згенерованої криптовалюти на рахунку 425 «Інший додатковий капітал».

Відповідно до зарубіжної практики, для цілей федеральних податків, у США, Біткоїн та інші криптовалюти вважаються активом (власністю), тому до них застосовуються ті ж податкові принципи, що застосовуються до приватної власності. Криптовалюта не розглядається в якості валюти для визначення збитків або прибутку відповідно до податкового законодавства. Платники податків повинні включати справедливую ринкову вартість віртуальної валюти в якості оподаткованого доходу, тільки тоді, коли вона використовується для оплати товарів або послуг.

Крім того, справедлива ринкова вартість криптовалюти визначається на дату її придбання у еквіваленті до доларів США для цілей оподаткування. Разом з цим, платник податків може мати віртуальний збиток або прибуток; (наприклад, якщо ціна купівлі Bitcoins була значно вищою на момент переоцінки). Відповідно до стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності США, обрана стратегія оцінки криптовалюти має бути зазначена в обліковій політиці підприємства, та у подальшому така криптовалюта має переоцінюватися відпо-

відно до обраного методу оцінки нематеріальних активів. Таким чином, важливим аспектом бухгалтерського обліку операцій з криптовалютами є відображення її справедливої вартості на дату отримання та на дату її вибуття такої криптовалюти.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», активи – це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому [6]. Відомо, що електронні гроші зберігаються на електронному носії (на мікропроцесорі смарт-карток, у пам'яті ЕОМ, на жорсткому диску), а отже вони знаходяться під контролем підприємства в результаті минулих подій (перерахування коштів в банк, та одержання замість них електронних грошей), і є ресурсом, який може бути використаний для розрахунку з певними контрагентами, це доводить, що для цілей обліку електронні гроші, а отже і криптовалюта є активом.

Отже, використання електронних грошей в Україні стрімко зростають із року в рік, проте питання їх у бухгалтерському обліку залишається недостатньо дослідженим. Слід зазначити, що на сьогодні є ряд суттєвих невідповідностей в нормативно-правових актах, що регулюють порядок використання електронних грошей як між собою, так і щодо порядку їх обліку.

Висновки і пропозиції. Таким чином, у статті було розглянуто підходи вітчизняних та зарубіжних авторів щодо фінансового обліку криптовалюти як особливого виду електронної валюти. Досліджено підходи до визначення криптовалюти. На сьогодні в Україні не існує єдиного визначення та підходу стосовно регулювання операцій з криптовалютою. Було запропоновано визначення криптовалюти як виду цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні і застосуванні різних криптографічних методів захисту, функціонуванні системи якої відбувається децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі. Також не досягнуто єдиної думки щодо сутності криптовалюти та вибору рахунку для її обліку, що потребує подальших досліджень. Подальший розв'язок зазначених питань дасть

можливість забезпечити розкриваємість облікової інформації і прозорість діяльності суб'єктів господарювання, яка досліджується як еконо-

мічна, соціальна, правова та етична категорія сучасної моделі її організації на фінансовому ринку [9, с. 12].

Список літератури:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 №996-Х (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
3. Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Національного банку України від 24 грудня 2010 р. за № 1336/18631 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10/paran19#n19>.
4. Лист НБУ № 29-208/7288908.12.2014 щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Біткоїн» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>
5. Офіційний сайт Біткоїн-статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://coindance/stats>
6. Стратегія Національного банку України «Cashless economy» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/>
7. Базилович В.Д. Філософія економіки. Історія: монографія / В.Д. Базилович, В.В. Ільїн. – К.: Знання, 2011. – 1198 с.
8. Голубнича Г.П. Financial Reporting and Source Documents of Ukrainian Enterprises when Applying the IFRS / Т.Г. Мельник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2013. – № 9 (150). – С. 29-34.
9. Golubnicha G. Disclosing the registration information and maintenance of transparency of activity in the conditions // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2010. – № 118. – С. 8-12.
10. Голубнича Г.П. Інформаційне забезпечення діяльності на ринку страхових послуг // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2010. – № 120. – С. 27-30.
11. Голубнича Г. П. Категории «знание бизнеса» и «бизнес-медель» предприятия: содержание и практическое значение // Научное издание Научный взгляд в будущее: Выпуск 4. Том 6. Экономика. – Одесса: Куприенко С.В., 2016 – С. 78-82.
12. (8)Axon Partners, ForkLog Research. Правове регулювання криптовалютного бізнесу // Звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-Bitcoin-Businesses-Regulation.pdf>

Яцьк Т.В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

МЕТОДИКА ФИНАНСОВОГО УЧЕТА КРИПТОВАЛЮТЫ КАК ОСОБОГО ВИДА ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ

Аннотация

В статье рассмотрены подходы к трактовке учетно-экономической сущности криптовалюты как особого вида электронных денег, особенности ее функционирования и учетного отражения в Украине. Исследовано информационное и нормативно-правовое обеспечение финансового учета электронных денег, в том числе криптовалюты. На основе систематизации публикаций по вопросам функционирования электронных денег, выявлены основные проблемные вопросы теоретического и практического характера, которые возникают в бухгалтерском учете при отражении операций наличия и движения криптовалюты, что способствует разработке комплексного учетно-информационного обеспечения функционирования криптовалюты в Украине.

Ключевые слова: денежные средства, электронные деньги, криптовалюта, биткоины, финансовый учет электронных денег.

Yatsyk T.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

METHODS OF FINANCIAL ACCOUNTING OF CRYPTOCURRENCY AS SPECIAL TYPE OF ELECTRONIC MONEY

Summary

The article considers the current state and development outlook of electronic money systems in Ukraine. In this article we describe the accounting methodology of cryptocurrency as special type of electronic money. Different approaches to the interpretation of accounting and economic nature of cryptocurrency and its treatment in Ukraine were researched. The research also includes the analysis of latest statistic of Bitcoin market in Ukraine. Ensuring the development of cashless settlements – is one of the priority

areas of the financial market, defined by Integrated Program of National Bank of Ukraine named «Cashless economy» in November 2016. The results of an analysis of national and foreign regulatory and legal framework show that national legislation lags behind the fast development of relations in the area of circulation of cryptocurrency as special type of electronic money in Ukraine. Today cryptocurrency legal status in Ukraine remains uncertain. Despite this, the National Bank of Ukraine is actively studying the experience of other countries in order to manage these relationships in the European and global context. The article provides a possible solution to the problem of counting electronic money and cryptocurrency in Ukraine. The article theoretically justifies and develops practical recommendations for improvement of the organization and methods of accounting treatment of cryptocurrency.

Keywords: cash, electronic money, cryptocurrency, Bitcoin, financial accounting of electronic money.